

Czym się różni zdanie w sensie logicznym od zdania w sensie gramatycznym?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Platon, *Państwo*, tłum. W. Witwicki. Cytat za: B. Markiewicz, *Filozofia dla szkół średnich*, Warszawa 1988, s. 26.

Czym się różni zdanie w sensie logicznym od zdania w sensie gramatycznym?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Czym jest zdanie w sensie logicznym? Czy tym samym, co zdanie w sensie gramatycznym, które analizuje się na lekcjach języka polskiego już od szkoły podstawowej? Zdaniem w sensie logicznym jest tylko część zdań rozumianych w sensie gramatycznym. O ile z punktu widzenia gramatyki znaczenie mają formy wszystkich wyrazów tworzących zdanie, o tyle logikę interesuje jedynie struktura związana z orzekaniem o rzeczywistości, czyli niosącą konsekwencje dotyczące jego prawdziwości i fałszywości. W przypadku zdań złożonych zasadnicze znaczenie dla logiki mają spójniki (funktory) prawdziwościowe, których użycie przesądza o prawdziwości zdań złożonych za ich pomocą. Dla gramatyki spójniki mają znaczenie tylko jako łączniki pomiędzy zdaniami składowymi pozostającymi wobec siebie w różnych rodzajach zależności gramatycznych. Gramatyka bowiem zajmuje się przede wszystkim strukturą wyrażen i ich związków, logika zaś stawia w centrum zainteresowania prawdziwość zdań.

Twoje cele

- Omówisz różnice pomiędzy zdaniami w sensie logicznym i gramatycznym.
- Wymienisz formy gramatyczne zdań, w których mogą występować zdania w sensie logicznym.
- Odróżnisz zdania w sensie logicznym od zdań w sensie gramatycznym.
- Odróżnisz sądy od nakazów, przypuszczeń i pytań.

Przeczytaj

Zdania w sensie logicznym i gramatycznym

Zdanie w sensie logicznym to wyrażenie sensowne, które jednoznacznie orzeka o rzeczywistości. Zdaniu w sensie logicznym przysługuje zatem podstawowa właściwość – jest ono albo prawdziwe, albo fałszywe czyli posiada wartość logiczną. Prawdziwość lub fałszywość zdania w sensie pochodzącym jeszcze od Arystotelesa oznacza zgodność jego sensu z rzeczywistością.

W *Metafizyce* Arystoteles sformułował to w następujący sposób:

„MÓWIĆ O TYM, CO ISTNIEJE, ŻE ISTNIEJE,
A O TYM, CO NIE ISTNIEJE,
ŻE NIE ISTNIEJE, JEST PRAWDĄ,
ZAŚ MÓWIĆ O TYM, CO NIE ISTNIEJE,
ŻE ISTNIEJE, A O TYM, CO ISTNIEJE,
ŻE NIE ISTNIEJE, JEST FAŁSZEM.”

ARYSTOTELES
METAFIZYKA, 1011B

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

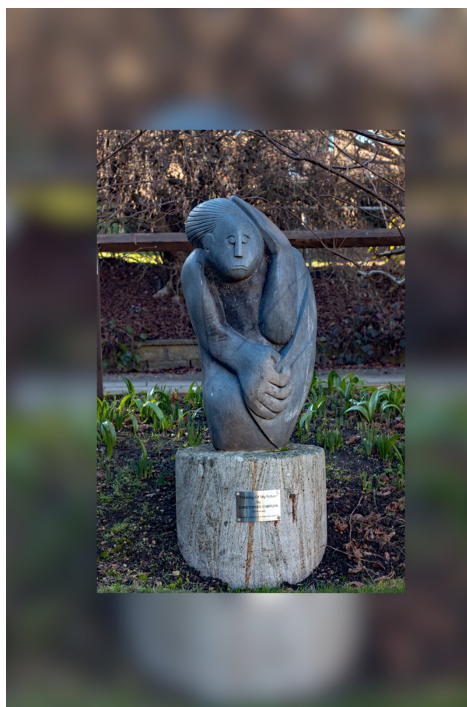
Tomasz z Akwinu tę klasyczną koncepcję prawdy zamknął w zapisanej w *Summie teologii* formule:

„PRAWDA JEST ZGODNOŚCIĄ MYŚLI
Z RZECZYWISTOŚCIĄ.”

TOMASZ Z AKWINU
SUMMA TEOLOGII I, 59

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zdanie w sensie logicznym nie może zatem dotyczyć przyszłości – ponieważ odnosi się do tego, czego nie ma jeszcze w rzeczywistości – nieistniejących jeszcze stanów rzeczy. Zdaniem w sensie logicznym nie będzie także żadne ze zdań, które zawierają przypuszczenia lub pytania, ponieważ wyrażają one jedynie mniemania lub wątpliwości dotyczące rzeczywistości, a nie orzekają o niej. Zdaniem w znaczeniu logicznym nie będzie także żaden nakaz, zakaz lub prośba, ponieważ nie mówią one nic o rzeczywistości, wyrażają jedynie pewne oczekiwania nadawcy wobec odbiorcy. Z kolei takie wyrażenia, które z punktu widzenia gramatyki nie są zdaniami, ponieważ nie zawierają orzeczenia (zarówno zwykłego, jak i imiennego), ale są zrozumiałe jako oznajmujące o rzeczywistości, mogą być traktowane jak zdania w sensie logicznym. Np. wyrażenie „Piotr jest uczniem” jest zarówno zdaniem w sensie gramatycznym, jak i logicznym. Wyrażenie zaś: „Piotr to uczeń” pod względem gramatycznym nie jest zdaniem, a **wypowiedzeniem**, ale z punktu widzenia logiki zaliczymy je do zdań, ponieważ orzeka ono o rzeczywistości.

Rzeźba *Mysłąc o przyszłości* (autor: Christopher Chipfuya) na kampusie uniwersytetu w Surrey w Anglii. Wszelkie formy przewidywania przyszłości w języku składają się ze zdań, które nie są zdaniami w sensie logicznym, ponieważ, jak stwierdził już Arystoteles, o przyszłości nie jesteśmy nic w stanie orzec, a zdanie w sensie logicznym to wyrażenie, które orzeka – prawdziwie lub fałszywie – o tym, co istnieje lub istniało. Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Formy gramatyczne zdań w sensie logicznym

Ze względu na tryb gramatyczny zdaniami w sensie logicznym są jedynie zdania oznajmujące (orzekające).

Zdaniami w sensie logicznym nie są zaś zdania:

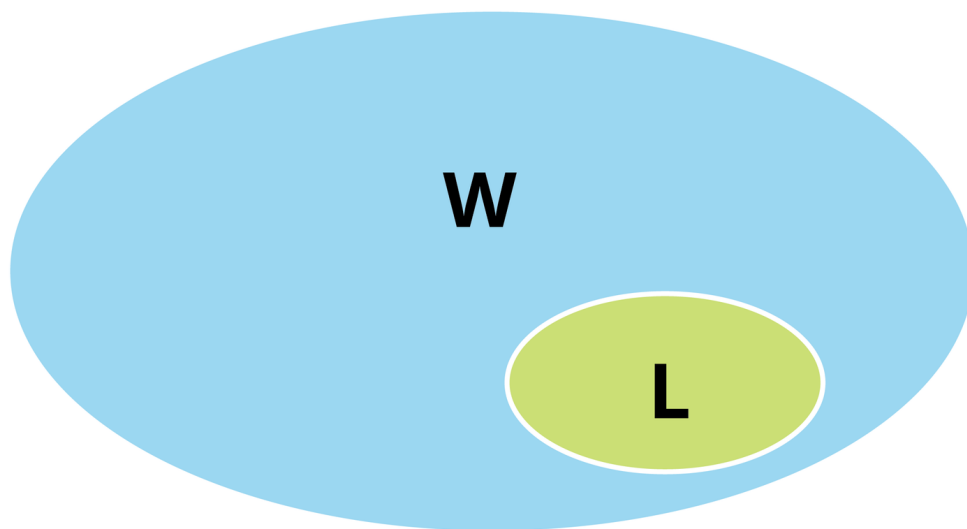
- pytające,

- rozkazujące,
- przypuszczające.

Ze względu na czas gramatyczny występujących w nich orzeczeń zdaniami w sensie logicznym są zdania, których orzeczenia występują:

- w czasie przeszłym,
- w czasie teraźniejszym.

Zdaniami w sensie logicznym nie są zaś zdania, których orzeczenia występują w czasie przyszłym. Zatem: zdaniami w sensie logicznym są jedynie **wypowiedzenia** (zдания) w trybie oznajmującym, które dotyczą przeszłości lub teraźniejszości.

W – zbiór wszystkich wypowiedzeń
L – zbiór zdań w sensie logicznym

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sądy a nakazy, przypuszczenia i pytania

Zdanie w sensie logicznym jest wyrażeniem, w którym mieści się sąd, czyli treść tego, co zdanie orzeka na temat rzeczywistości. Mówimy czasem w związku z tym, że zdanie, które odnosi się do rzeczywistości, jest po prostu sądem o nim. W przypadku zdań w trybie pytającym, przypuszczającym i rozkazującym nie mamy do czynienia z sądami, zdania takie bowiem nie orzekają o rzeczywistości. Nawet jeśli pod względem zawartości nie różnią się one albo różnią się nieznacznie od zdań w sensie logicznym, nie uznajemy ich za sądy. Można bowiem stwierdzić: „W tej chwili za oknem, przed którym siedzę, pada deszcz.” albo zapytać: „W tej chwili za oknem, przed którym siedzę, pada deszcz?” Zdania te różnią się tylko znakiem interpunkcyjnym na końcu, ale z punktu widzenia logiki ta druga wypowiedź nie jest zdaniem – nie zawiera sądu na temat rzeczywistości, choć zawiera taką samą treść. Dotyczy to każdego rodzaju pytania – bez względu na to, czy będzie to pytanie

o rozstrzygnięcie (zaczynające się od partykuły „czy), czy też pytanie o dopełnienie (zaczynające się od innych słów pytajnych: „kto”, „co”, „jak”, „gdzie”, „kiedy”, „dlaczego”, „po co” itp.).

Podobnie jest ze zdaniem w trybie rozkazującym i przypuszczającym – nie orzekają one o rzeczywistości, nie są więc zdaniem w sensie logicznym. Zdanie: „Należy rzetelnie wykonywać swoje zadania.” mówi o tym, co należy robić, a nie jaki jest stan rzeczy. Natomiast zdanie: „Każdy uczeń naszej szkoły zgodnie z jej statutem ma obowiązek rzetelnie wykonywać swoje zadania.” jest już zdaniem w sensie logicznym, ponieważ mówi o istniejącym w rzeczywistości obowiązku nałożonym na uczniów przez jej statut. Z kolei zdania w trybie przypuszczającym opisują warunki pod jakimi określony stan rzeczy może / mógł zaistnieć (ale nie istnieje / nie zaistniał). Np.: „Wykonałbym rzetelnie moje zadania, gdyby mi coś nie przeszkodziło.” jest zdaniem określającym warunki, które pozwolą / pozwoliłyby mi w przeszłości na wykonanie obowiązków – ale ani ich jeszcze nie wykonałem, ani nie wykonuję. Dotyczą więc pewnego, wyobrazonego stanu rzeczy w przyszłości, a nie istniejącej / zaistniałej rzeczywistości.

Słownik

modalność zdań

pojęcie logiki tradycyjnej, odnoszące się do charakterystyki zdań pod względem sposobu stwierdzenia przez nie faktów, tj. stopnia kategoryczności (pewności), z jaką zdania coś orzekają. Wyróżnia się trzy typy tzw. zdań modalnych: asertoryczne („jest tak a tak”), apodyktyczne („musi być tak a tak”) i problematyczne („może być tak a tak”); funktry „musi” i „może” są zwane *funktorami modalnymi*

wypowiedzenie

wyrażenie, które jest zdaniem albo równoważnikiem zdania, tj. zawiera orzeczenie (osobową formę czasownika) lub możemy domyślnie przypisać mu orzeczenie

zdanie w sensie logicznym

wyrażenie, które jednoznacznie orzeka o rzeczywistości

Ilustracja interaktywna

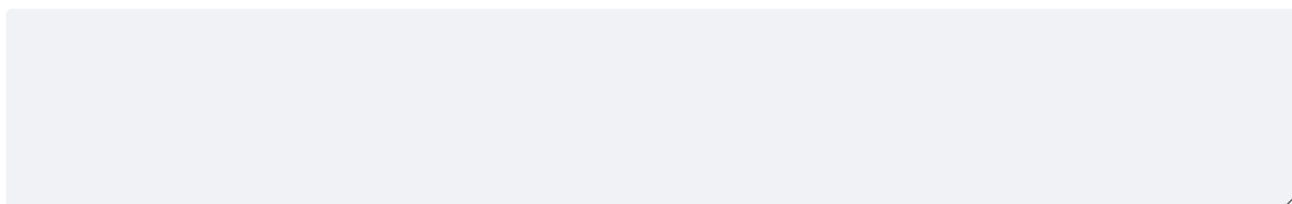
Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem interaktywnym i omów różnice pomiędzy zdaniem w sensie logicznym oraz gramatycznym.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wskaż takie rodzaje zdań, które są zdaniem zarówno w sensie gramatycznym, jak i logicznym.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Które z poniższych określeń nie oznacza prawdy w sensie klasycznym?

- zgodność zdania z rzeczywistością
- zgodność zdania z faktami
- zgodność sądu z rzeczywistością
- zgodność zdania z przekonaniem o rzeczywistości

Ćwiczenie 3

Zdanie w sensie logicznym może być tylko zdaniem, w którym orzeczenie występuje w trybie...

- oznajmującym.
- pytającym.
- przypuszczającym.
- rozkazującym.

Ćwiczenie 4

Zdanie w sensie logicznym dotyczy czasu...

- przeszłego lub przyszłego.
- przeszłego lub teraźniejszego.
- teraźniejszego lub przyszłego.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Przeredaguj zdanie z poniższego fragmentu z przypuszczenia na orzekanie w czasie teraźniejszym:

” Platon

Państwo

Ile razy by ktoś został wyzwolony i musiałby zaraz wstać i obrócić szyję, i iść, i patrzeć w światło, cierpiałyby robiąc to wszystko, a tak by mu w oczach migotało, że nie mógłby patrzeć na te rzeczy, których cienie poprzednio oglądał.

Źródło: Platon, *Państwo*, tłum. W. Witwicki. Cytat za: B. Markiewicz, *Filozofia dla szkół średnich*, Warszawa 1988, s. 26.

Ćwiczenie 7

W przeredagowanym zdaniu zaznacz czerwonym kolorem łącznik orzeczenia imiennego, niebieskim – jego orzecznik, zielonym – orzeczenia czasownikowe, a fioletowym – czasowniki modalne.

łącznik orzecznik orzeczenie czasownikowe orzeczenie modalne

Ile razy ktoś zostaje wyzwolony i musi zaraz wstać i obrócić szyję, i iść, i patrzeć w światło, cierpi robiąc to wszystko, a tak mu w oczach migoce, że nie może patrzeć na te rzeczy, których cienie poprzednio oglądał.

Ćwiczenie 8

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym się różni zdanie w sensie logicznym od zdania w sensie gramatycznym?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kultura logiczna.

1. Podstawowe kategorie logiczne języka: nazwy i zdania. Uczeń:

- 1) wskazuje w odpowiednich tekstach nazwy i zdania w sensie logicznym;
- 2) odróżnia kategorie logiczne nazw i zdań od kategorii gramatycznych rzeczowników i zdań w sensie gramatycznym;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskazuje różnice pomiędzy zdaniami w sensie logicznym i gramatycznym;
- wymienia formy gramatyczne zdań, w których mogą występować zdania w sensie logicznym;
- odróżnia zdania w sensie logicznym od zdań w sensie gramatycznym;
- odróżnia sądy od nakazów, przypuszczeń i pytań.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;

- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- ilustracja interaktywna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Czym się różni zdanie w sensie logicznym od zdania w sensie gramatycznym?”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i wykonanie ćwiczenia nr 1 w zakładce „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji oraz jej cele. Określa wiążące dla uczniów kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Wybrany uczeń rozpoczyna wstępną dyskusję wokół tematu lekcji, przedstawiając i uzasadniając swoje stanowisko. Po zakończeniu dyskusji chętna/wybrana osoba przedstawia wnioski.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: *Czym jest zdanie w sensie logicznym?*. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisany problem. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne

2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Ilustracja interaktywna”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim w parach przygotowują odpowiedzi na polecenia:

– *Zapoznaj się ze schematem interaktywnym i omów różnice pomiędzy zdaniami w sensie logicznym oraz gramatycznym.*

– *Wskaż takie rodzaje zdań, które są zdaniami zarówno w sensie gramatycznym, jak i logicznym.*

Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie indywidualnie wykonują ćwiczenia nr 2-5. Następnie konsultują swoje rozwiązania z osobą z ławki.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 „Uzupełnij notatkę syntetyzującą.”
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 6 i 7 zawarte w sekcji „Sprawdź się”.
2. Obserwuj debatę publiczną w Polsce przed kilka dni z rzędu. Wybierz i opisz jeden przykład z mediów, który może być ilustracją do wybranego przez siebie pojęcia lub problemu z dzisiejszej lekcji.

Materiały pomocnicze:

- Hołówka T. *Kultura logiczna w przykładach*, Warszawa 2005.
- Marciszewski W. (red.), *Mała Encyklopedia Logiki*, Wrocław 1970.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediami:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Ilustracja interaktywna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.